

Beck Zoltán

A ROMOLÓGIA ÍRÁSA
- egy elbeszélhető romológia felé -
doktori értekezés

2009

témavezető
Prof. Dr. Bókay Antal

doktori iskola vezetője
Prof. Dr. Thomka Beáta

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola, Pécs
2009

Mindenekelőtt köszönettel tartozom Thomka Beátának az ösztönzésért és támogatásért, Forray R. Katalinnak a törődésért és bizalomért.

Köszönöm továbbá Bókay Antal iránymutatásait, Sári B. László, Havasréti József, Weiss János, Mekis János és Lackfi János tanácsait, oktatóimnak a sok akkoriban feleslegesnek tűnő kurzust, és mindazon beszélgetéseket a Romológia Tanszék kollégáival, melyeket az elmúlt néhány évben folytattunk. Sokat tanultam.

Külön köszönöm Kálmán C. Györgynek és Prónai Csabának, a dolgozat opponenseinek munkáját – leginkább nem hivatalos feladatuk okán, hanem mert tudományos munkásságuk alapvetően befolyásol[t/j]a a tudományhoz, a szöveghez való viszonyomat.

Végül köszönettel tartozom minden hivatkozott szerzőnek, hogy megírta és publikálta gondolatait, ily módon elemezhetővé, megkérdőjelezhetővé vagy cáfolhatóvá tette azokat.

És köszönöm Epernek és Bónak, hogy van olyan tér az életemben, amely nem igényel folyton kérdőjeleket.

A romológia provokációja

A romológia nyitott, átjárható diskurzus-helye a szövegeknek. Ebben az értelemben gondolom el studies-jellegűnek, a megszólalás legszélesebb horizontjának, amely minden olyan szöveget értelmezési mezejébe vonhat, amely *bármely módon* tárgyára, a roma, cigány közösségekre (is) vonatkozik. Ily módon nem egy kisajátító magatartásról van szó a romológia kánonképzésekor, hanem a különböző tudományterületekről származó szövegek találkozási helyéről. Igazi hasznát abban látom a romológiának, hogy azok a szövegek, melyek eddig nem tudták megszólítani egymást, itt, ebben a térben kiterjesztődnek, újfajta elbeszélhetőségükre nyílik esély. Számtalan tudományterület szövegei saját, nagy intézményesült hagyományrendjükből válhatnak ki, és találnak rá olyan szövegekre, amelyekre más módon nem kínálkozik lehetőség. És ez nem egy interdiszciplináris viszonyulásban történik meg, akkor ugyanis hordozniuk kellene saját tudományterületük presszúráját, kényszerítő erejét. A szövegek attól a tehertől is megszabadulnak, hogy érvényesíteniük kelljen egy rejtett holisztikus elgondolást tárgyukról, a *cigányról*, *romáról*, hiszen éppen ebbe a sokféleségbe beszélnek bele.

Végtére is a párhuzamosan elbeszél *cigány* helyett a dialogicitásban folytonosan újraírt, megszólított, beszélő sokféleség az általam vázolt és elképzelt romológia. Így lehetséges eljutnunk odáig, hogy beszédmódunk nem destruálja elsődleges jelentéseit a szövegünknek, hanem a jelentésképzésnek úgy ad helyet, hogy átítatódik ezzel a jelentéssésséggel. Végül: a romológia nem azért kell, hogy teret nyisson, hogy ezzel egzisztenciájáért szálljon harcba, amiként ezt tette eddig, hanem azért, hogy újra és újra saját felszámolására törhessen.

A ROMOLÓGIA ÍRÁSA
- egy elbeszélhető romológia felé –
fő fejezetei

A tudományt teremtő önkény – a romológia morfológiájának vázlata

A lehetséges cigány irodalom

Az elképzelt cigány (A magyar irodalom cigány-reprezentációjának
alakulástörténetéhez)

A tudományt teremtő önkény – a romológia morfológiájának

vázlata

A dolgozat első egysége a romológia diskurzusát kísérli meg leírni, értelmezni, aktivizálni. Leírja a romológia kutatástörténetét, tematikus és beszédmódbeli változásait, a kutatástörténet által jelölhető hangsúlyosabb fordulatokat, megsűrűsödési pontokat. Körüljárja az elnevezés problematikusságát, a módszertan problematikáját, azt a tudományos erőteret, melyben emancipálódni kíván a romológia.

Hangsúlyosan foglalkozik a névadás szerteágazó problémájával, egy adott csoport önelnevezésétől a legitím tudományos diskurzus elnevezéséig. Foglalkozik a tudományos objektivitás elméleti, még inkább módszertani kérdéseivel. A tudománytörténeti leírások alapvetően Prónai Csaba szövegeire reflektálnak, amelyek elsősorban angol, észak-amerikai, francia és olaszországi kutatások reflexióival bővülnek, és ily módon kísérlik meg a romológiai kutatások jelenkori helyzetét bemutatni. Összességében azt tapasztaltuk, hogy a romológia korpuszalkotására tett kísérletek – bármennyire is kötődnek egy-egy diszciplínához – holisztikus igényűek valamiképpen: mégiscsak a cigányokról, romákról beszélnek. Vagy oly módon, hogy megkísérlik a metadiskurzus átfogó leírását adni (pl. Hancock, Karsai), vagy annak átfogó leírását és diskurzuskritikáját (pl. Prónai, Nagy), vagy a romológiát tematikusan szerveződő transzdiszciplínáris közegként kívánják elgondolni, és tudományos diszciplínákon való szerteágazásában kívánnak érvényes kimondásokhoz jutni a cigányságról (pl. Liégeois). Ezek azok az eljárásmódok, amelyek érvényt kívánnak szerezni a romológiának, azzal a látens jelenlévő állítással, hogy kimondhatók érvényes mondatok – egy érvénytelen narratívában. Álláspontom szerint egyedül a Prónai-szöveg az,

amely benyújtotta igényét a kimondásra, és ezt a kimondás olyan reflexiójával viszi végig, amely megalapozhatja egy tényleges romológai diskurzus létezését.

A lehetséges cigány irodalom

Az írás második fele a cigány/roma irodalomra kérdez rá. Olyan terminust próbál létrehozni, amelyik a tudományos diskurzus számára is használható. Értelmezi a benne lévő szövegeket, magát a *benne levést*, miközben érvényesít etnikus horizontot, elkerüli az etnicizálás csapdáját, miközben sejti a szövegek társadalmi szerepvállalásának súlyát, elkerüli a moralizálás csapdáját.

Azt állítom, hogy van cigány/roma irodalom, egy olyan lehetséges cigány irodalom, amely aktuális használati értékén kerül szöveghelyzetbe, pontosabban szövegbe kerülésének feltétele éppen használati értékének megmutatása.

A nagyfejezet kísérletet tesz a kanonizációs eljárások stratégiai elemzésén (amelyben az intézményesülés mozzanatát különösen hangsúlyosnak találja) túl arra is, hogy az irodalomtörténet hagyományos elbeszélésmódjait kijátszva és erős kritika alá vonva mégis vázolja a cigány irodalom egy lehetséges történetét. Benne megmutatja a különböző műnemekben, műfajokban a legjelentősebb alkotásokat, alkotói pályákat Lakatos Menyhértől ill. Bari Károlytól, tehát az 1970-es évek elejétől napjainkig, a kortárs magyar nyelvű irodalom egyik legkiemelkedőbb alakjáiig, Jónás Tamásig. A fejezet a recepciótörténet feltárására éppúgy vállalkozik, mint a primer szövegek sokszempontú interpretációjára. Az alfejezetek közül az első a cigány irodalom fogalomtörténetéhez rendel újabb forrásokat és szempontokat, ennek alighanem ez az első történeti feltárása a 19. század második felétől napjainkig. Ezt a fejezetet egy monográfia-kritikai egység követi: itt elsősorban Djuric, Csengey, Kelemen monográfiái kapnak hangsúlyt –

olyan kétfedelű írásban, amely amellelt, hogy elvégzi a történeti-kritikai szövegek elemzését, azokból folytonosan kibújva tárgyukkal (tehát a szépírói szövegekkel) is dialógust folytat. Ez kínálja fel a lehetőséget arra, hogy a monografikus, erősen szerző-centrikus feldolgozás egyfajta reflexív kritikai távolságot tarthasson saját megszólalásától. És minden bizonnyal ez a metódus kínálja fel az esszéisztikus nyelvhasználatot is, amely bátrabb, személyesebb, ugyanakkor esendőbb kimondásokat eredményez a szövegben, megengedi a komplex interpretációk teoretikus eklektikusságát, afféle bricoleur magatartást.

Az elképzelt cigány (A magyar irodalom cigány-reprezentációjának alakulástörténetéhez)

A negyedik fejezet a reprezentáció-problematikáját kísérli meg vizsgálni. Ennek a fejezetnek méltán hangsúlyos elméleti és módszertani alapját Katie Trumpener dolgozata kínálta.

A mintázata a fejezetnek hasonló az előzőhöz: a cigány-reprezentáció alakulástörténetének feltárására tesz kísérletet elsőként az angol és német (Trumpener, Rao, Casimir, Krausnick, Briel, Bardi, Hanckock, Helbig, etc.), azt követően a magyar nyelvű (Küllös, Kovalcsik, Görög-Karády, Batta, Szöllösy, Szuhay, etc.) szaktudományos irodalomban.

Ezt követően ismét az esszéista-elemző hang erősödik a dolgozatban: a 18. századi közköltészettől a kortárs magyar irodalomig mintegy szemelvényekbe rendeződnek a lehetséges reprezentációs stratégiákat feltáró szövegek azzal az önreflexív aktussal, hogy a választott példák maguk is reprezentációkként egzisztálnak, és éppen ezáltal válhatnak elemzéseink tárgyává. Így kerül látóterünkbe többek között Arany, Gárdonyi, Ady, Móricz, Kertész Imre szövegeiből néhány.

Irodalom

- A. Gergely András, Kisebbség, etnikum, regionalizmus, MTA PTI, Bp., 1997
- Ady Endre, Művészeti írások, Kossuth, Bp., 1987
- Anderson, Benedict, Elképzelt közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről, L'Harmattan-Atelier, Bp., 2006
- Alexander, Jeffrey C., Szociológiai elmélet a II. világháború után, Balassi, Bp., 1996
- Appiah, K. A., Gates, H., L., Jr. (ed.), Identities, University of Chicago Press, Chicago, 1995
- Arany János, Válogatott elbeszélő költemények, Szépirodalmi, Bp., 1956
- Arméan Otilia – Fried István – Odorics Ferenc (szerk.), Irodalomelmélet az ezredvégen, Gondolat K.K.-Pompeji, Bp.-Szeged, 2002
- Baker, Daniel, Breaking beyond the Local, The Function of an Exhibition, Third Text, 22/3, May, 2008, 407-415
- Balogh Attila, Lendítem lábamat, Bp., 1978, Szépirodalmi
- Balogh Attila, Versei, Bp., 1991, Cserépfalvi
- Banks, James A., Researching Race, Culture and Difference: Epistemological Challenges and Possibilities, in: Green, Judith L., Camilli, Gregory, Elmore, Patricia B. ed., Handbook of Complementary Methods in Education Research, Routledge, 2007, 773-793
- Barany, Zoltan, A kelet-európai cigányság, Athenaeum 2000, Bp., 2003
- Bardi, Abby, The Gypsy as a Trope in Victorian and Modern British Literature, Romani Studies 16., 31-42
- Bari Károly (szerk.), Az erdő anyja, Gondolat, Bp., 1990
- Bari Károly (szerk.), Tűzpiros kígyócska, Gondolat, Bp., 1985
- Bari Károly, Holtak arca fölél, Szépirodalmi, Bp., 1970
- Bari Károly, Elfelejtett tüzek, Szépirodalmi, Bp., 1973
- Bari Károly, A némaság könyve, Szépirodalmi, Bp., 1983
- Bari Károly, A varázsló sétálni indul, Szépirodalmi, Bp., 1985
- Bari Károly, A pontos hely (műfordítások), Cégér, Bp., 1993
- Bari Károly, Cigány folklór, Magyarország-Románia, CD-gyűjteménnyel, 1999
- Barna Gábor (szerk.), Cigány Néprajzi Tanulmányok 1., Mikszáth, Salgótarján, 1993
- Barthes, Roland, A szöveg öröme, Osiris, Bp., 1996
- Barthes, Roland, S/Z, Osiris, Bp., 1997
- Bausinger, Hermann, Népi kultúra a technika korszakában, Osiris-Száadvég, Bp., 1995
- Beck Zoltán, (Egy lehetséges) cigány irodalom, Társadalom és Honvédelem, Roma különszám, 2004, 1-2, 32-54
- Beck Zoltán, A lehetséges cigány irodalom, PTE, Pécs, 2003
- Beck Zoltán, Tekintély és szöveg, Educatio, 2004, nyár, 314-318
- Beck Zoltán, Tyutyukaország márpedig nincs, in: Fűzfa Balázs szerk., A hajnal frissessége, SUP, Szombathely, 2006, 48-59
- Bednancs - Bengi - Kulcsár Szabó - Szegedy-Maszák (szerk.), Az irodalmi szöveg antropológiai horizontjai, Osiris, Bp., 2000, 9-15, 68-76, 76-90
- Benjamin, Jessica, Azonosság és különbözőség, Thalassa 1996, 3, 3-24
- Benjamin, Walter, Kommentár és prófécia, Gondolat, Bp., 1969

Béres István, Megjegyzések a családi fotográfiáról (úgyis, mint múzeumi tárgyról), http://www.igyfk.pte.hu/files/tiny_mce/File/szervezeti_egysegek/itnyi/beres_istvan_megjegyzések.pdf

Bernáth Péter, Roma karakterek a két világháború közti magyar játékfilmben, Társadalom és Honvédelem, Roma különszám, 2004, 1-2, 143-154

Bhabha, Homi K., A posztkoloniális és a posztmodern, *Helikon* 1996/4, 484-509

Bhabha, Homi K., DisszemiNáció, A modern nemzet ideje, története és határai, in: *Thomka Beáta* (szerk.), *Narratívák 3.*, Kijárát, Bp., 1999, 85-118 (mindkét szöveg angol nyelven *Bhabha, Homi K.*, *The postcolonial and the postmodern, The question of agency, ill, DissemiNation, Time, narrative and the margins of the modern nation, in: The Location of Culture, Routledge, London-New York, 1994, 139-197*

Blasco, Paloma Gay y, Picturing Gypsies: Interdisciplinary Approaches to Roma Representation, *Third Text* 92, vol. 22 issue 3, may 2008, 297-304

Bókay Antal, Vilček Béla, Szamosi Gertrud, Sári László (szerk.), A posztmodern iredalomtudomány kialakulása, Szöveggyűjtemény, Osiris, Bp., 2002

Bokányi Péter, Ahogyan sohasem volt, SUP, Szombathely, 2007

Bokor Ágnes, Szegénység a mai Magyarországon, Magvető, Bp., 1987

Buden, Boris, Kultúrák közötti fordítás (hibriditás), *Lettre*, 51. http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre51/boris_buden.htm (2008/05/14)

Choli Daróczi József, Isten homorú arcán, Orpheusz, Bp., 1990

Choli Daróczi József, Csontfém pengék között, Széphalom, Bp., 1991

Csabai Márta - Erős Ferenc, Testhatárok és énhatárok, Józsefvég, Bp., 2000

Csalog Zsolt, Kilenc cigány, Kozmosz, Bp., 1976

Csemer Géza, Habishti, Bp.,

Csemer Géza, Szögény Dankó Pista, Polgart, Bp., 2001

Csegey Dénes, „Nehéz élet az ének”, in: *Murányi Gábor* (szerk.), „Egyszer karolj át egy fát!”, TIT, Bp., 1986, 80-94

Csenki Sándor - Csenki Imre, Cigány népballadák és keservesek, Európa, Bp., 1980

Csenki Sándor - Csenki Imre, Bazsarózsa, 99 cigány népdal, Editio Musica, Bp.

Csepeli György, The Stock of National Knowledge, Regio, 1994, 88-102

Daróczi Ágnes-Kalla Éva-Kerékgyártó István (szerk.), Roma Képzőművészek 3. Országos Kiállítása, MMI

Derrida, Jacques, Mémoires Paul de Man számára, Józsefvég Műhely, Bp., 1998

Djuric, Rajko, Die Literatur der Roma und Sinti, Parabolis, Berlin, 2002

Erős Kamill cigánytanulmányai, Békéscsaba, 1989

Feischmidt Margit (szerk.), Multikulturalizmus, Osiris-Láthatatlan Kollégium, Bp., 1997

Fekete korall, Táncsik, Bp., 1981

Fónai Mihály-Pénzes Mariann-Vitál Attila szerk., Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot?, Krúdy-Szocio East E., 2006

Forgács Zsuzsa Bruria (szerk.), Szomjas oázis, Antológia a női testről, Jaffa, Bp., 2007

Forrai Gábor - Szegedi Péter (szerk.), Tudományfilozófia: Szöveggyűjtemény, Áron, Bp., 1999

Forray R. Katalin (szerk.), Romológia-Ciganológia, Dialog Campus, Bp.-Pécs, 2000

Foucault, Michel, A szavak és a dolgok, Osiris, Bp., 2000

Fraser, Sir Angus, A cigányok, Osiris, Bp., 1999

Fülöp Éva, Az érzelmek reprezentációja történelmi regényekben és történelemkönyvekben, in: *Erős Ferenc* (szerk.), Megismerés, reprezentáció, értelmezés, PTE BTK Pszichológia Intézet, Pécs, 2008, 99-113

Gadamer, Hans-Georg, Igazság és módszer, Gondolat, Bp., 1984

Geertz, Clifford, Az értelmezés hatalma, Századvég, Bp., 1994

Hancock, Ian, Mi vagyunk a romani nép, Pont, Bp., 2004

Hankiss Elemér, Társadalmi csapdák, Diagnózisok, Magvető, Bp., 1983

Harmath Artemisz-Oláh Szabolcs, Montázs egy Weöres-témára, Alföld, 59. évf., 2008/4, 62-82

Hársing László, Korok és eszmények 2., Akadémiai, Bp., 1989

Hegedűs Sándor-Varga Ilona (szerk.), Irodalmi szöveggyűjtemény. Válogatás magyar szerzők cigány tárgyú írásaiból, Konsept, Bp., 1994

Hegedűs Sándor, Cigány irodalmi kislexikon, Konsept-H, Piliscsaba, 2000

Hegedűs Sándor, Cigányábrázolás a magyar költészetben, Konsept-H, Piliscsaba, 2004

Helbig, Adriana, The Uzhhorod National Roma Theater, Performing Gypsy Identity in Ukraine, *Saló*, Sheila –*Prónai* Csaba (szerk.), Ethnic Identities in Dynamic Perspective, Gondolat, Bp., 2003, 105-109

H. Nagy Péter-Lőrincz Csongor-Palkó Gábor-Török Lajos, Ady-értelmezések, Iskolakultúra, Pécs, 2002

Hobsbawm, Eric J., A nacionalizmus kétszáz éve, Maecenas, Bp., 1997

Holdosi József, Kányák, Szépirodalmi Bp., 1978

Holdosi József, Glóriás – Dac, Szépirodalmi Bp., 1980

Holdosi József, Cigánymózes, Szépirodalmi Bp., 1987

Horváth Ágota – *Landau* Edit – *Szalai* Júlia (szerk.), Cigánynak születni, Új Mandátum, Bp., 2000

Hunyady György (szerk.), Nemzetkarakterológiák, Osiris, Bp., 2001

In Search of Happy Gypsies: Persecution of Pariah Minorities in Russia, CRS, No.14, ERRC, 2005

Jauss, Hans Robert, Recepcióelmélet-esztétikai tapasztalat-irodalmi hermeneutika, Osiris, Bp., 1999

Jónás Tamás szerk., Betyár volt-e Cigány Jóska? Noran, Bp., 1999

Jónás Tamás, ahogy a falusi vén kutakra zöld moha települ, Jelentkezünk, Szombathely, 1994

Jónás Tamás, Tamás könyve, 1995

Jónás Tamás, Nem magunknak, Bár, Szombathely, 1996

Jónás Tamás, Cigányidők, Bár, Szombathely, 1997

Jónás Tamás, Bentlakás, Noran, Bp., 1999

Jónás Tamás, Bánom, hogy szolgálvtam, Romano Kher, Bp., 2002

Jónás Tamás, Ó, Magvető, Bp., 2002

Jónás Tamás, Apáimnak, fiaimnak, Magvető, Bp., 2005

Jónás Tamás, Kiszámítható józanság, Magvető, Bp., 2006

Jónás Tamás, Önkéntes vak, Magvető, Bp., 2008

Jónás Tamás, Szomszéd lakás, forgatókönyv (rendező: Seres Tamás), kézirat, 2008

Jordanova, Dina, Mimicry and Plagiarism – Reconciling Actual and Metaphoric Gypsies, Third Text, 22/3, May, 2008, 305-310

Józan Ildikó – *Kulcsár* Szabó Ernő – *Szegedy-Maszák* Mihály, Az elbeszélés módszerei, Osiris, Bp., 2003

Junghaus Tímea szerk., Meet Your Neighbours, Contemporary Roma Art from Europe, OSI, 2006

Kálmán C. György, *Az irodalom mint beszédaktus*, Akadémiai, Bp., 1990
Kálmán C. György (szerk.), *Az értelmező közösségek elmélete*, Balassi, Bp., 2001
Kálmán C. György, *Elméletalkotói közösségek*, in: *Irodalom, nyelv, kultúra*, Jelenkor, Pécs, 1998, 159-178
Kántor Zoltán (szerk.), *Nacionalizmuselméletek (szöveggyűjtemény)*, Rejtjel, Bp., 2004
Kelemen Zoltán, *Székönnyek*, Lazi, Szeged, 2007
Kemény István (szerk.), *A magyarországi romák*, Press Publica, Bp., 2000
Kerékyártó István (szerk.), *Szentandrásy István*, L'Harmattan-Kossuth Klub, 2007
Kertész Imre, *Sorstalanság*, Magvető, Bp., 12. kiadás
Kovács József Hontalan, *Ismeretlen cigányének*, Totál, én.
Kovács József Hontalan, *Pörgő ezüstallér*, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, én.
Kovács József Hontalan, *Sequiabeszéd*, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, én,
Kovács József Hontalan, *Magyarul beszélni*, én.
Kovács József Hontalan, *József Attila ikonok*, Fővárosi Cigány Önkormányzat és a CKKE, 2005
Kovács József Hontalan, *A frankó manus*, Mohácsi CKÖ, 2006
Kovács Nóra szerk., *Tanulmányok a diaszpóráról*, Gondolat - MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Bp., 2005
Kovalcsik Katalin, *Florilyé dá primávára*, Pécs, 1994-, Gandhi
Kovalcsik Katalin-Réger Zita, *A tudomány mint naiv művészet*, Kritika, 1995/2, 31-34
Krasznahorkai László, *Sátántangó*, Magvető, Bp., én.
Kulcsár Szabó Ernő, *A magyar irodalom története 1945-1991*, Argumentum, Bp., 1994
Kulcsár Szabó Ernő, *Történetiség*, Megértés, Irodalom, Universitas, Bp., 1995
Kulcsár Szabó Ernő, *A azonosíthatatlan poétikája – Megjegyzések a hungarológia fogalmának változásaihoz*, in *Lahdelma*, Tuomo - Jankovics József - Nyerges Judit - Laihonen, Petteri (szerk.), *Hatalom és kultúra*, Power and Culture, Jyväskylä, 2002
Küllös Imola, *Cigányok a régi magyar közköltészetben a XVII. századtól a reformkorig*, Romológiai Kutatóintézet, Szekszárd, 2003
Küllös Imola, *Görög-Karady Veronika: Éva gyermekei és az egyenlőtlenség eredete. Mesék, tereméstudományok, etnoszemiotikai elemzések (Afrika, Európa)*, Magyar Tudomány, 2008/3
Lackó Miklós, *Viták a nemzeti jellemről...*, MTA, Bp., 1987
Lajtai L. László, *Nemzetkép az iskolai történelemoktatásban 1777-1848*, Iskolakultúra-OSZK-OPKM, Pécs, Bp., 2004
Lakatos Menyhért, *Füstös képek*, Bp., 1975, Magvető
Lakatos Menyhért, *Csandra szekere*, Bp., 1981, Szépirodalmi
Lakatos Menyhért, *Hosszú éjszakák meséi*, Bp., 1979, Szépirodalmi
László János - Thomka Beáta (szerk.), *Narratívák 5*, Narratív pszichológia, Kijárat, Bp., 2001 (különösen, *László János*, Előszó, 7-14, *Ricoeur*, Paul, *A narratív azonosság*, 15-26, *Gergen*, Kenneth J., - *Gergen Mary M.*, *A narratívumok és az én mint viszonyrendszer*, 77-120, *Spence*, Donald P., *Az elbeszélő hagyomány*, 121-130, *McAdams*, Dan P., *A történet jelentése az irodalomban és az életben*, 157-174, *Jovchelovitch*, Sandra, *Szociális reprezentáció és narrativitás*, a közelet történetei Brazíliában, 175-188)
Lemon, Alaina, *A romák megjelenítése és képviselése*, <http://www.c3.hu/scripta/scripta0/replika/2324/15lemon.htm>
Lévi-Strauss, Claude, *Faj és történelem*, Napvilág, Bp., 1999

Lust Iván, Vágy és hatalom, Thalassa, 1999, 2-3, 7-44
Miklóssy János, A budapesti prostitúció története, 1989
Miskolczy Ambrus szerk., *Rosetti*, Radu - *Arens*, Meinolf - *Bein*, Daniel - *Demény* Lajos, Rendhagyó nézetek a csángókról, ELTE Román Filológiai Tanszék, A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára, Bp., 2004
Móra Ferenc, Kincskereső kisködmön, Forum, Novi Sad, 1966
Murányi Gábor, (szerk.), „Egyszer karolj át egy fát!” TIT, Bp., 1986
Nagy Imre, Ágától Bánkig, A dramaturgia nyelve és a nyelv dramaturgiája, Pro Pannónia, Pécs, 2001
Nagy Pál, A magyarországi cigányok története a rendi társadalom korában, CsVMFT, Kaposvár, 1998
Orsós Anna - *Kovalcsik* Katalin, Fátá ku páru dă ar, Gandhi, Pécs, 1994
Osztojkán Béla, Nincs itthon az Isten, Magvető, Bp., 1985
Ovári József, Liszt Ferenc - A magyar zeneszerző közérthető életrajza, Püski, Bp., 2003
Petőfi Sándor, Összes költeményei, Szépirodalmi, Bp.
Pouyeto, Jean-Luc, Out of the Frame, Presence, Representation and Non-Presentability in a Community of Manushes in the South of France, Third Text, 22/3, May, 2008, 397-406
Prónai Csaba, Cigánykutatás és kulturális antropológia, Bp.-Kaposvár, 1995
Prónai Csaba, A kulturális antropológiai cigánykutatások 1987 utáni Nagy-Britanniában, Franciaországban és Olaszországban, Regio, 1999/1, 156-177
Prónai Csaba (szerk.), Olaszország, Cigányok Európában 2., Új Mandátum, Bp., 2002
Prónai Csaba (szerk.), Franciaország, Cigányok Európában 3., L'Harmattan-ÜMK-MTA ENKI, Bp., 2005
Prónai Csaba (szerk.), Cigány világok Európában, Nyitott Könyvműhely, Bp., 2006
Reisz Terézia-Andor Mihály szerk., A cigányság társadalomismerete, Iskolakultúra, Pécs, 2002
Rohonyi Zoltán (szerk.), Irodalmi kánon és kanonizáció, Osiris, Bp., 2001
Rushdie, Salman, The Satanic Verses, Vintage Books, London, 2006
Said, Edward W., Orientalizmus, Európa, Bp., 2000
Schelling, Friedrich W. J., A filozófia lehetséges formájáról általában, in: *Uő*, Fiatalkori írásai, Jelenkor, Pécs, 2003, 5-24
Somogyi László, Az igazi roma hip-hop, Pécs, PTE, 2000
Soós István, József főherceg cigány levelezése, Romológiai Kutatóintézet, Szekszárd, 2000
Sperber, Dan, A kultúra magyarázata, Osiris, Bp., 2001
Spivak, Gayatri Chakravorty, Szóra bírható-e az alárendelt?, Helikon 1996/4, 450-483
Szabó Márton (szerk.), Az ellenség neve, Józsoveg, Bp., 1998
Szamosi Gertrud, A posztkolonialitás, Helikon, 1996/4, 415-429
Szávai János, Bennfoglalás, in: Balassa Péter (szerk.), Dyphtichon, Magvető, Bp., 1988, 94-107
Szécsi Magda, Időtépő, Széphalom Könyvműhely, Bp., 2005
Szécsi Magda, Cigánymandala, Széphalom Könyvműhely, Bp., 2007
Szegegy-Maszák Mihály, Az értelmezés történetisége, Thienemann-előadások 1., Pro Pannónia
Szegegy-Maszák Mihály, „Minta a szényegen”, A műértelmezés esélyei, Balassi, Bp., 1995
Szirák Péter, Kertész Imre, Kalligram, Pozsony, 2003
Szöllőssy Anna, Cigányok a XIX. századi magyar színpadon, <http://beszelo.c3.hu/02/0708/12szollosy.htm>
Szörényi László, „Multaddal valamit kezdeni”, JAK, Bp., 1989
Szuhay Péter szerk., Cigány-kép - Roma-kép, Néprajzi Múzeum, Bp., 1998

Szuhay Péter, Képek, cigányok, cigány-képek (a kiállítás teremszövege), www.etnofoto.hu/cikkek/szuhay1.doc

Tebbutt, Susan (szerk.), Sinti and Roma, Gypsies in German-Speaking Society and Literature, (különösen, Krausnick, Michail, Images of Sinti and Roma in German Children's and Teenage Literature (Chapter 8), Berghahn Books, New York-Oxford, 107-128)

Thomka Beáta, Homiliák az Emlékiratok könyvéhez, in: Balassa Péter (szerk.), Dypitchon, Magvető, Bp., 1988, 244-263

Tóth Eszter Zsófia, Munkásság és oral history, Múltunk, 2005/4, 78-99

Trumpener, Katie, The Time of the Gypsies, A 'People without History' in the Narratives of the West, Critical Inquiry, 18 (1992) 4, 843-884 (uez. az Identities c. kötetben, Chicago, 1994, 338-380). Magyar nyelven: A cigányok ideje, „egy történelem nélküli nép” a Nyugat narratíváiban, Replika, 23-24, <http://www.c3.hu/scripta/scripta0/replika/2324/17trump.htm>

Vári György, A kő marad, <http://www.szombat.com/archivum/h0212b.htm> 2008-08-28

Vári György, Kertész Imre, Kijárat, Bp., 2003

Wardhaugh, Ronald, Szociolingvisztika (9-10. fejezet), Osiris –Századvég, Bp., 1995

Zizek, Slavoj, Az inherens törvényszegés avagy a hatalom obszcenitása, Thalassa, 1997/1, 116-130

Bírálat
Beck Zoltán: A romológia írása. Egy elbeszélhető romológia felé
című PhD-értekezéséről
(2009, Pécs, IDI)

Beck Zoltán disszertációja igen alapos és átgondolt munka, imponáló szakirodalmi és irodalmi ismeretanyagra támaszkodik, a tárgyterület problémáira minduntalan reflektál, ugyanakkor fontos kérdésekben nem kerüli el az állásfoglalást. Az a stílus, ami a kívülállókat esetleg zavarhatja, és akár a tudomány művelői számára is körülményeskedőnek tetszhet, ennek a probléma-feltáró magatartásnak a jele: a szerző folyamatosan fenntartja a kapcsolatot saját korának és tudományterületének élő kontextusával, még ideiglenesen sem függeszti fel a folytonos rákérdezés, kétségbevonás, újragondolás magára kiszabott követelményét. Innen dolgozatának vitázó jellege – amellett, hogy nem volna könnyű egyik vagy másik bevett állásponttal egyszerűen azonosítani.

Ha a bírálatban most a dolgozat néhány erényét és kiemelkedő részét emelem ki, s ezek mellé kiegészítéseimet és kérdéseimet is odateszem, lineárisan, a szövegben előrehaladva - akkor már most jelzem, hogy a kedvező értékelés nem merül ki ebben a kurta felsorolásban. A rövid méltatást a bírálat végére hagyom.

Már az első lapokon nagyszerűnek találtam Kiba Lumberg installációjának elemzését – a szerző olyan érzékenységgel, a lehetséges nézőpontok és értelmezési stratégiák sokaságának számításba vételével közelíti meg a művet, ami kiváló interpretációs képességeiről tanúskodik. Megkérdezem azonban, hogy nem kellett volna-e ezen a helyen szót ejteni a finnországi cigányok Európában egészen különleges helyzetéről – laikusként úgy tudom, ezt a népcsoportot jellemzi a nagyon erős tradicionalizmus, az asszimiláció elutasítása, és így tovább.

Fontos és érdekes a névadásról (jelesen a tudomány – vagy diskurzus – önelnevezéséről) szóló alfejezet, ami egyúttal bepillantást enged a szerző analitikus és kritikai gondolkodásába. Viszont a helyében még szót ejtenék a névadás legitimáló aspektusáról: ami el van nevezve, az – ha szabad így fogalmazni – *inkább* létezik, létét nehezebb kétségbe vonni, nem is szólva arról, hogy az elnevező (és követői) számára a névadás komoly presztízst biztosít. Tehát tudományszociológiailag is értelmezhető volna ez az aktus.

Nem lehet eléggé nagyra értékelni azt a higgadtságot, amivel az „erkölcsi” követelményeket vagy az alig álcázott nacionalizmust kezeli és leplezi le Beck Zoltán – kikerülve így azt a csapdát, hogy maga is érzelmek, ideológiák, a pátosz rabja maradjon. Fejtegetéseivel itt csak kiegészítésként tenném hozzá, hogy amikor Erdős Kamill „az elmaradott cigány tömegek összlakossági szintre emeléséről” beszél, az mindenekelőtt bürokratikus, jóindulattal közgazdasági-közigazgatási zsargon, a szocializmus évtizedeinek tipikus terméke, és kevésbé a pátosz, megindultság és prófétikusság jellemzi (35. o.). Viszont Maradéktalanul egyet lehet érteni azzal a rendkívül toleráns, mégis határozottan állást fogláló megállapítással, hogy „a szövegeket és szerzőiket sem kárhoztatni, sem hibáztatni nem érdemes. Inkább arra kell törekednünk, hogy az adott szövegek ebben a szélesen értett diskurzusban megtalálják saját helyüket...” (48.)

Kiválónak tartom a romológia lehetséges extenzióinak felvázolását, s a „naiv” tudományosság Réger Zita és Kovalcsik Katalin leírta jellegzetességeit, Prónai megközelítésének sajátosságát és a „transzdiszciplináris közegben” mozgó diskurzus ábrázolásait külön kiemelném.

A 3. fejezet elején a dolgozat felveti, hogy a cigányok által írt szövegek adnák a vizsgálandó korpuszt; bár azonnal ki is jelenti, hogy „az irodalmi szövegekhez közelebb álló értelmező pozíciót nem tudok elképzelni ezekkel az egyszerűsítő

eljárásokkal”. Ezen a ponton érdemes volna belegondolni két problémába; az egyik, hogy nem vezet-e egészen egyszerűen valamiféle „fajvédelemhez”, vagyis rasszizmushoz ez a megközelítés (hiszen akkor meg kellene határoznunk, hogy „ki a cigány”, mintha ez valahogyan esszenciálisan megragadható volna – miféle jegyek alapján?); a másik az, hogy érdemes e tekintetben körülnézni a művészetek más területein. A „cigányzene” legnagyobb első képviselői – a 19. század elejétől a végéig – igen ritkán voltak cigányok (Bihari János és Dankó Pista a fontos kivételek), sőt olykor zsidó klezmer-muzikusok voltak, ahogyan a falusi „cigányzenészek” között is voltak-vannak magyar, rutén, román, zsidó zenészek. Nem ártott volna legalább egy főhajtás kedvéért hivatkozni itt Sárosi Bálint alapvető munkáira, amelyekben bőven esik szó a cigányság és a cigányoknak tulajdonított zene, a cigányzene és a cigány népzene különbségeiről.

Számít-e a származás? És másképp számít-e különböző művészeti ágakban? És másképp számít-e, mint ha valaki feketének születik, vagy nőnek születik? Vagy gyarmatosító fehérnek, többségi feketének születik? Nagyon nehéz kérdések ezek, és megérthető, ha egy ponton Beck Zoltán imígyen vágja ketté a gordiuszi csomót: „a szerző származási kontextusa határozza meg egy irodalom nemzeti-etnikus identitását, ezzel az ilyenfajta kánonképzési stratégiának is lényegi alapjává, mozzantává válik” (59.). Ugyanakkor jelzi, hogy „ezt a kijelentést egy darabig, átmeneti elgondolásként” kívánja fenntartani (uo.).

A következőkben a szerző a „cigány irodalom” fogalmáról, kánonjának megképződéséről, az erről való beszéd formáiról szól. Remeknek tartottam a jelentésképzés és a szerzői származás összekapcsolását (67. o.), az ennek változatait (65.) és a „cigány” jelző kontextuáló-jelentésteremtő erejét (uo.) taglaló bekezdéseket. Nagyon helyénvaló és találó az, ahogyan a szöveg-én

és a biografikus én összemosását ismerteti (86.), és ebben a fejezetben sem marad el a szerző kitűnő elemzési tehetségének demonstrációja, ezúttal Lakatos Menyhért nagy regényének tárgyalásakor (97. skk). Talán érdemes lett volna Tar Sándor *A mi utcánk* című novellaciklusát felelmegetni Holdosi József *Kányák* című regényével kapcsolatban – a tér, a helyszín mint a szövegek középpontja, szervező ereje révén hasonlítható a kettő; és valamivel több információ is elkelt volna a regény körüli jogi huzavonáról. (Apró megjegyzés, hogy Nagy Gábor írása Az irodalom történeteiről nem a Holmiban jelent meg, hanem – ahogyan a jegyzet meg is adja – a Kortársban.)

Egészen nagyszerű az a pályarajz, amely poétikailag, lélektanilag és szociológiailag elemzi Bari Károly indulását, azt a (kulturpolitikai és esztétikai) közeget, amely Bari helyét kijelölte, a küldetéses, képviselői költészet e sajátos formájának megjelenését – esetleg az ezzel a szereppel, pozícióval történő önkéntes és elszánt szembefordulás (ha ugyan erről van szó) ugyancsak megérdemelt volna néhány bekezdést. (103-112.) A Bari-kép természetesen nemcsak a „cigány irodalom” képéhez, hanem a hetvenes évek irodalmának, kritikai gondolkodásának, értelmező stratégiáinak képéhez is hozzájárul.

Érdekes a megszólított problémáját az elemzésbe beépítő rész Kovács József Hontalan tárgyalásakor – annál is inkább, mert e helyen kell szembenéznie az elemzőnek az esztétikai érték problémájával. Jól teszi tehát, ha nagyon óvatosan és a poétikát kellő fénybe helyezve elemzi ezt a költészetet, és nem ítélkezik túl gyorsan. A megfontoltság ugyanakkor nem jelent vakságot vagy elnézést: a retorikus, közvetlen és patetikus irodalom akkor sem jó, ha bármilyen (társadalmi vagy származási) közegeből ered, ezt Beck nagyon jól tudja, és a megfelelő pontokon (pl. 129.) érzékelteti is, még ha nem helyezi is szövege előterébe.

A harmadik fejezet egyetlen komolyabb hiányossága, hogy elmarad az összefoglalás, amely pedig az előző fejezetek végén oly remekül funkcionált. Egy átírás esetén ez nyilván nem fog komoly feladatot jelenteni.

A 4. fejezet a cigányság reprezentációjáról szól – képen/képben, irodalmi és nem-irodalmi szövegben. Eleinte kicsit homályos, hogy a Szuhay Pétert idéző és olykor vele vitázó első rész miért kerül oda, ahova – csak később ébred rá az olvasó, hogy az ábrázolás kérdéséhez nagyon szorosan hozzátartozik. Csak az a kérdés, érdemes-e a vizuális reprezentációba itt belemenni; mert akkor nemcsak Sára Sándor (és mások) jelentős filmjeit kellene legalább felemlíteni, de a fotó és a szociológia „összeházasításának”, a fotó szociológiájának és a társadalom fotós ábrázolásának más tudósait (Bán Andrást) is emlegetni kéne, hiszen Szuhaynak nem is ez az elsőrendű szakterülete. Ugyancsak megérdemelne egy lábjegyzetet Koselleck, valahol a 149. oldal környékén, ahol a sztereotípiákról, a „másik” megképzésének nyelvi módozatairól, terminológiájáról van szó. Ugyancsak a sztereotípiák nyelvi megjelenéseivel foglalkozott George Lakoff, és bizony Roland Barthes mitológiai is eszébe juthatnak itt az olvasónak. Ami pedig speciálisan a cigányok ábrázolását illeti, a nagyon szűkös magyar szakirodalomban azért van erről egy szöveg, Veres András tanulmánya egy Kovalcsik Katalin szerkesztette 1998-as tanulmánykötetben – ezt érdemes volna legalábbis megemlíteni.

A dolgozat egyik legjobb része egészen biztosan a népszínmű-cigányról szóló – ahol a szerző a 19. század jellegzetes cigány-sztereotípiáit szedi össze és találja meg irodalmi szövegekben; majd ez folytatódik az Arany-szövegekben felbukkanó cigány-kép elemzésével. Ezek az oldalak nyilvánvalóan vázlatosak, de bőven elég anyagot tartalmaznak további, alaposabb, aprólékosabb munkához.

Meglepően következik erre a két részre a Kertész *Sorstalanságát* elemző; de ez a néhány oldal – ismétcsak Beck finom elemző tehetségének köszönhetően – rendkívül izgalmas lesz. Sajnos azonban ez a fejezet is összegzés nélkül zárul le. Az ötödik fejezet viszont teljes egészében összegzés. Sokszor úgy tetszik, mondatokat ismétel meg a korábbiakból – ez nem baj, sőt hasznos - , máskor azonban mintha új, további megvitatásra érdemes ötletek, gondolatok, idézetek bukkannának fel. Néhány felelevenítés fölöslegesnek tetszik: a Bhabha-féle mimicry-terminus magyarázata kétszer fordul elő, és más ismétlések is vannak – ezeket érdemes volna kigyomlálni.

Magam is összegzéssel zárom a dolgozat rövid áttekintését. Beck Zoltán komoly invencióval, rendkívüli önreflexióval és körültekintéssel, mindemellett nagy szakirodalmi műveltség birtokában írta meg szövegét. Maga „a saját megszólalásunkhoz való, szubverzív viszonyról” beszél, de a „felfordítás” nem „lerombolás”, nem romboló, hanem érdeklődve más aspektusból vizsgáló aktus – ami persze kritikai viszonyban áll mindazon vizsgálódásokkal, amelyek nem akarják „felforgatni” a „tárgyat”. Vagyis minden remény meglehet arra, hogy e munkálkodás eredményt hoz. Ha nem is abban az értelemben, hogy készen kapunk egy új romológiát, de sokkal inkább úgy, hogy megtanulunk kicsit másképp tekinteni erre a tárgyterületre és saját magunk rátekintésére is. Beck Zoltán rendkívül elmemozgató, izgalmas munkája, amelyet a lehető legmelegebben javaslok a Bizottságnak elfogadásra, ezzel a reménnyel kecsegtet.

Kálmán C. György
tudományos főmts., MTA Irodalomtudományi Intézet

2009. szeptember 17.

Opponensi vélemény

Beck Zoltán „A romológia írása” című Ph.D. értekezéséről

„I’m on my way
For a place to stay”
(www.port.hu)

Beck Zoltán disszertációjában arra keresi a választ, hogy mi a romológia. Explicit szándéka szerint „egyfelől áttekintő jellegű” (p. 6), „másfelől (...) a szövegek alkotta diskurzus identifikációs kérdéseiről akar beszélni” (p. 6-7), és e kettő közül inkább ez utóbbi az igazi célja. Meggyőződése, hogy romológia létezik (p. 8), de nem úgy, ahogyan azt a mai diskurzusrend meghatározza. Úgy gondolja, hogy ahhoz, hogy annak valódi arca megmutatkozhasson, le kell bontanunk azt a fajta gondolkodásmódot, amely azt fenntartja. Doktori értekezése ennek a kísérlete: egy új romológia megfogalmazása.

A szerző – követve Edward Saidnek az „Orientalizmus”-ban alkalmazott eljárását – megpróbálja megmutatni a romológiai diskurzus természetét, hogy további állításokat fogalmazhasson meg. Hipotézise szerint „egy kikezdhető diskurzusnak éppen a szakadásai lesznek azok a helyek, ahol igazolhatóvá válik egy új, ténylegesen tudományos diskurzusként tekintett romológia igénye” (p. 14). Én ebből a megfogalmazásból kihagynám a „ténylegesen” szót, ami a mű egészének ismeretében inkább csak egy elírásnak tűnik (nem fejteném ezt itt ki részletesen, a szerző majd reagál rá a védés során /“...perhaps...”). Tovább olvasva ezt a bekezdést, ismét belebotlunk a „tényleges” szóba, ezúttal úgy, hogy „a romológia tényleges tárgyáról” lehessen szó. Nem kerestem rá a kifejezésre, mert egyszerűbb lenne ezt elektronikusan végrehajtani (nincs meg nekem

ebben a formában), de nem gondolom, hogy Beck Zoltánnak „ténylegesen” azt jelenti ez, amit jelent (vagyis akkor nem jelenti azt, stb.). Lehetséges volna, hogy egyetlen szóval mindazt a munkát venné vissza, amit éppen létrehozott? Persze abból a gondolatmenetből, amit kifejti, ez is következik/következhethet, de itt akkor hiányolnám az általa megkövetelt önreflexiót. Maradjunk inkább annál, hogy ez „pongyolaság”?

Mielőtt úgy tűnne, hogy egyetlen szóról fog szólni az opponensi vélemény, sietve ideírom, hogy éppen Beck Zoltán elemzéseiből látható a pontos megfogalmazások fontossága. A dolgozat számtalan esetben nagyon finom, szövegközpontú elemzéseket mutat be, már-már antropológusként próbálja meg szóra bírni a romológiai írásokat, megérteni azok szerzőit. Azt állítja, hogy a romológiát az elhallgatás jellemzi, és ezért új kérdéshorizont felvázolása szükséges (p. 31). Helyesen tárja fel a nem-diskurzus helyeit, azokat a „pontokat”, ahol a tudományos diskurzus nem kérdez rá saját létezésére (beleértve az én írásaimat is). És jól látja, hogy adódik ezeken a helyeken számára egy lehetőség azok kikezdésére. A destrukció ebben az esetben vezethet a megértés felé, de egyúttal a meg-nem-értés felé is. Ez a koncepció magában hordozza önnön ellentétét is, mert önmagát is le kell bontania, nehogy egy újabb kánonná váljon (amennyiben a kánon valami olyasmi, ami nem-megértéshez vezet). Ha az „új romológia” egy olyan „új kánonnak” gondolja el magát, amely – a korábbival ellentétben – megértő, akkor bizonyára nem az, hiszen reflektálatlanul túl sokat képzel magáról. Ha nem kíván „új kánon” lenni, akkor elmondhatatlan. Ezt Beck Zoltán is tudja. A lehetetlenre vállalkozik. Sajnos nem emlékszem, melyik filmben (biztos egy amerikaiban) mondja a főhős, hogy „éppen a lehetetlen dolgokért érdemes küzdeni”. És valóban. „A romológia írása” merész és jelentős alkotás. Most már megkerülhetetlen mérföldkő a romológia

tudománytörténetében. Hiszen az öntudatra ébredés éppen akkor kezdődik, amikor rákérdezünk önnön létünkre. Mi a romológia? És mi a romológia tárgya? Alapvető (valóban „alapvető” /és valóban „valóban”/) kérdések. Beck Zoltán jó helyen keresi a választ: pl. romológusok teszik a romológiát romológiává, romológiai szövegek teszik a romológiát romológiává stb. És máshol nem is tud elindulni (nyilván – Heidegger „A műalkotás eredete” alapján – adódhatna a párhuzam, hogy előbbi kettőn kívül a romológiát a romológia teszi romológiává, és a három együtt teszi egymást azzá, amik, de most ide ezt csak azért írom, mert eszembe jutott, és hátha a jelölt ezzel tud vagy szeretne kezdeni valamit). A romológia történetileg „kvázi-intézményesült” (p. 20) szövegkorpuszának revízióját végzi el, és ezzel „hasznosítható tudást” állít elő.

Beck Zoltán „katalogizál”, „narratívát épít” és azt „dinamizálja”, utóbbin a leírás diskurzussá váltását értve (p. 30). Ezt hajtja végre doktori értekezésének két legterjedelmesebb fejezetében, „A lehetséges cigány irodalom”-ban (3. fejezet) és „Az elképzelt cigány (a magyar irodalom cigány-reprezentációjának alakulástörténetéhez)”-ben (4. fejezet).

A 3. fejezet „főszereplői”: Lakatos Menyhért, Holdosi József, Osztójkán Béla, Bari Károly, Balogh Attila, Kovács József Hontalan, Jónás Tamás és Szécsi Magda. Az „elmondhatóság garanciáját” (ahogyan azt a szerző a 192. oldalon találóan nevezi) Csengey Dénes, Rajko Djuric és Kelemen Zoltán munkái biztosítják. Valahonnan el kell indulnunk (és persze: valahová meg is kell érkeznünk). Beck Zoltán szerint ez a fejezet „látszólag véletlenszerűen odasodródó szövegek interpretációira épül” (p. 191). Vagyis nem véletlenszerűen van így, és mégis hozzáteszi, hogy hangsúlyos számára a véletlenszerűség, hogy ezzel is jelezze a kánonalkotás kizárólagosságának elutasítását. Értsük úgy, hogy nem akar kánont teremteni?

A 4. fejezet a közköltészet, a népszínmű cigány-reprezentációit tárgyalja, valamint azt, hogy hogyan jelenik meg a cigány Arany János néhány szövegében és Kertész Imre „Sorstalanságában”. Nem akarta „a magyar irodalom cigány-képét a maga teljességében” áttekinteni (p. 177). Ez kapcsolódik az előző bekezdés végén írt kérdésemhez. A jelölt a cigány irodalmat „nem bizonyos szövegek zárt” rendszerének tekinti, „hanem olyan rendezőelvként, amely szövegek, szöveghelyek újraértelmezésére ad lehetőséget”, írja ezt a 70. oldalon (és aztán egy hosszú felsorolás következik, amely bemutatja, hogy mi minden képezi a cigány irodalom részét, nem másolom ide). Ez üdvözlendő, és csak csendesen teszem hozzá, hogy attól ez még lehet egy új kánon kezdete. Mi van akkor, ha a kánont éppen így fogjuk fel? Ha „a zártnak feltűnő diskurzusrendet” megbontjuk, ha „a kérdéspozíciókat” áthelyezzük, „akkor lehetővé válik az, hogy romológjáról beszéljünk”, írja Beck Zoltán (p. 189). És ugyanitt: „le kell számolnunk azzal az elgondolással, amely a kutatót, tárgyát, eljárásait és megszólalását elválasztják éles határokkal egymástól”. *Ars poeticá*ját talán ezzel az idézettel jellemezhetem a legjobban: „... arra kell törekednünk, hogy az adott szövegek ebben a szélesen értett diskurzusban megtalálják saját helyüket, bevonásuk pedig mindeközben megmutatja sugárzó, jelentésképző erejüket” (p. 48). Mi ez, ha nem egy új kánon programjának a himnusza? Kérdés, hogy megvalósítható-e, illetve, hogy a „jelentésképző erő” megmutatkozása mit is jelent. Ettől még érthető, hiszen a szöveggörnyezet alapján (ld. pl., amit előtte is idéztem onnan) a szerző pozíciója világos, és egyébként – le merem írni – szép is.

Néhány apró megjegyzés:

A 32. oldalon szó van Nagy Pál Vekerdi-bírálatáról. Meg kellene pontosan adni a hivatkozást.

A 41. oldal 55. lábjegyzetében és a 42. oldalon említett Kovalcsik Katalin – Réger Zita” írás helyzetét nem érzem tisztázva (Csemer Géza „Habiszti”-je viszont jó, hogy itt felmerül!). Ahogyan Nagy Pál álláspontját Beck Zoltán – véleményem szerint – nagyon alaposan bemutatja és értékeli, úgy nem történik ez meg Kovalics Katalin és Réger Zita közös írása kapcsán. Ezt azért érzem lényegesnek, mert a jelölt többször is beszél a „tudomány” uralomra töréséről (pl. Patrick Williams kapcsán is). Lényeges ez a probléma, ami a „tudomány” nem-cigány (nem-indián, nem-inuit stb.) voltából fakad, és ha még ehhez azt is hozzáteszem, hogy minden tudomány „etno-science”, akkor van itt egy kérdés, amit a dolgozat nem válaszolt meg (noha feldobta a labdát), míg ezt Rajko Djuric és Ian Hancock esetében megtette. Érthetőbben: a doktori értekezés *ars poeticájából* az következik, hogy Rostás Farkas György „tudománytalan” (?) írása sem törölhető az új kánonból (és itt jusson újra eszünkbe a már idézett „ténylegesen” szó!).

A jelölt munkája minden tekintetben eleget tesz a PhD értekezések alapvető követelményeinek. Ennek tudatában Beck Zoltán doktori értekezését a tisztelt Bíráló Bizottságnak elfogadásra ajánlom, és javaslom, hogy kapja meg érte a Ph.D. fokozatot.

Szentendre, 2009. szeptember 26.

Prónai Csaba (PhD)
egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Társadalomtudományi Kar
Kulturális Antropológia Szakcsoport

Válasz Kálmán C. György és Prónai Csaba bírálataira

Vagy: teljes egészében odalesz a kémia tudománya. A fizika, biológia megmarad, de a kémia, az odalesz. Persze, a fizika és biológia alapján nagyjából egész sok mindent rekonstruálni tudnak belőle, de ezt az ismerethalmazt többé senki nem hívja kémiának: egy része örökre megmarad a fizika, más része a biológia tárgykörén belül.
(Hegedűs Lajos Hunor)

A bírálatot és az abban megfogalmazott elismerő szavakat köszönöm. Amiként a bírálat azon kritikai megjegyzéseit, melyek meghagyják a dolgozatnak azt a szabadságot, hogy kevésbé tekinthessek rá lezárt szöveggént. Hiszen a kritikai megjegyzések, jelzett hiányok a továbbírás lehetséges irányait vázolják, és nem a szöveget, annak alapvető pozícióit kérdőjelezzik meg.

Dolgozatom legerősebb – nevezzük így – jellemzőjének a bírálóm által kiemeltek tartom magam is: és ebből adódtak a számonkért és számonkérhető hiányok. Olyan szöveget szerettem volna írni, amely önmagában feltárja az írás egész folyamatát. Ebből következett az, hogy a dolgozat nyelvhasználata, stílusa, amiként azt *Kálmán C. György* fogalmazza, elmozdul a tudományos nyelvhasználat szikárságától és objektíváló akaratától, s ez néhol *tényleg* körülményesnek, átolvashatatlanak is tetszhet. A *tényleg* kurzív szedése sem véletlen: *Prónai Csaba* nagyon pontosan jegyzi meg (azután menti fel) a dolgozat alapvető attitűdje és a szóhasználat néhol ellentmondásos viszonyát. A szinonimaszótár a *tényleges* szóhoz a következő lexémákat rendeli: valódi, igazi, effektív, eredeti, hamisítatlan, valóságos. A dolgozat pedig inkább a *lehetséges* hangsúlyozására törekszik. Bírálóm véleményére hallgatok, azaz

a szóhasználat pontosságára törekszem az újabb átfésülésekor a szövegnek, annyit azonban hangsúlyoznék: mégsem pongyolaság ez a látszólagos elírás, a névelő kihagyása vagy hangsúlyossá tétele azonban az. Inkább gondolom úgy, hogy a *ténylegesen* nem az általam elgondolt állítása, hanem az eddig diskurzusnak tekintett megkérdőjelezését hivatott hangsúlyozni. Valóban nem gondolom azt, hogy *tényleges* tárgyról beszélek a romológiaának, abban az értelemben legalább, hogy ez annak teljességét jelentené, hiszen azzal azt feltételezném, hogy van ilyen, pontosan lehatárolhatóan és felismerhetően. Ám azt hangsúlyosan szerettem volna állítani, hogy inkább beszélek *egy* (és nem *a*) *tényleges* romológiáról, mint azok a szövegek, melyek a romológiát kizárólagosan sajátjuknak gondolják el. És éppen ez az, amiért kevesek között *Prónai* Csaba munkái maguk is felforgatói, dinamizálói a romológia diskurzusának, s annyi rokonságot véltem felfedezni bennük a magaméival.

A dokumentumok önmagukban nem alkotnak hagyományt, mert a hagyomány közvetítést igényel, s a dokumentumok nem szólítják meg egymást.

- idézi *Taruskint Szegedy-Maszák* tanulmánya. *Prónai* a dolgozat kánonhoz való ambivalens viszonyára többször felhívja a figyelmet. És valóban: ez az ambivalencia végigkíséri a dolgozatot. Másként nem is tudom elgondolni érvényes módon a felforgatását egy olyan stratégiának, amely nem-diskurzusként kísérli meg rögzíteni akár a romológiát, még inkább a cigány irodalmat. Ugyanakkor a véletlen szövegválasztás csupán *gesztus*, hiszen a szövegválogatásból evidensnek tetszik egy korántsem véletlenszerű, hanem a hagyományokra (tehát valamiféle kánonszerű szövegkorpuszra) épülő rendszerezés. Azt hiszem, hogy sokkal inkább éreztem tétnek azt, hogy megmutassam,

lehetséges ezeknek a szövegeknek a megszólítása, létezik *agency* (hogy maradjunk *Taruskinnál*), amely dialogikussá teszi a monologikust, dinamikussá a statikust. Azaz a szövegek létéért történik voltaképpen mindez: különben a szövegek önnön leértékelésüket szolgálják csupán. És ezzel a leértékelődéssel akar szembemenni leginkább a dolgozat, oly módon, hogy megmutat olyan lehetséges megszólításokat, elemzéseket, melyek nem elhallgattatják, hanem beszédessé, közlésképpessé teszik a szövegeket. A kánonalkotás-kritikája a dolgozatnak így módon nem egy lehetséges kánon, inkább az abszolút, rögzített kánon meglétét kérdőjelezi meg. Alighanem elkerülhetetlen – ahogy erre *Prónai Csaba* rámutat – úgy beszélni szövegekről, hogy az valami módon ne hasson a kanonizálódás irányába, de a kánonalkotás kizárólagosságának vélelmét fontosnak éreztem minden módon eltávolítani a dolgozattól.

A dolgozatot még inkább erősítené *Lakoff* és *Koselleck* teorémáinak beemelése, mint azt *Kálmán C. György* megjegyzi. Valóban, *Lakoff* metaforaelmélete rámutat arra, hogy a metaforák inkább a fogalomhoz, és kevésbé a szavakhoz kapcsolódnak, azok jellemző tulajdonságai, s mint ilyenek, nem egyszerűen a nyelv, hanem kulturális, társadalmi valóság megalkotásában vesznek részt. Megragadhatók és feltárhatók így módon a sztereotípiák, metafora-természetükön keresztül. Ugyanis a metafora akkor kap jelentést, ha sztereotípiákon alapul, egyezményes módon történik (különben nem használjuk, hiszen nem lesz mindenki számára értelmezhető). A *cigány* lexéma metaforaként való használatba vétele tehát arról a társadalmi, kulturális rendről árul el sokat, amely sztereotipizálja azt – éppen a használatba vétel érdekében. Ugyanígy *Koselleck* számos fogalma, szövege is gazdagíthatja a hivatkozásait a dolgozatnak, többek között a *Szabó Márton* által szerkesztett kötet címadó

szövege (Az ellenség neve), amelyet haszonnal forgattam, nagy hatással volt világlátásomra általában, de szövegszerűen mégsem került be a dolgozatba; vagy az erfahrungsraum (tapasztalattér: a saját és a sajátként elgondolt nem megtapasztalt, hanem tanult) terminusa. Ezek elférnének valóban a dolgozat sztereotípiákkal foglalkozó egységeiben, és segítenék többek között a *Küllős* Imola által gyűjtött csúfólók értelmezését. A dolgozat reprezentáció-fejezetének véglegesítésekor bizonyonnyal beépítem az említett szerzők szövegeit, köszönöm *Kálmán C.* Györgynek a felkiáltójelet.

Igaza van a bírálónak akkor is, amikor hiányként említi fel a cigányok, romák vizuális megjelenítésének kiterjedtebb elemzését. A dolgozat valójában egy kiállítási anyag értékelő leírását elemzi 4. fejezetének első részében. Zavaró lehet (*homályos*, amiként bírálóm írja) ez az expozíció, hiszen azt sejteti, foglalkozni fogok a továbbiakban a képi reprezentációval, miközben ez nem történik meg. Talán az elemzés terjedelme (hiszen igen hosszúra nyúlt) lehet az oka annak, hogy kevésbé tudta szolgálni azt az elgondolást, amelyben a bírált szövegrész inkább amolyan metaforája a *külső* ábrázolás-problematika egészének, semmint vizsgálatom valódi tárgya. Ezért hagytam el többek között *Barthes* fotó-poétikáját, a vizuális antropológia kérdéseit, a mozit általában, annak talán legizgalmasabb tendenciáját, a korai romantikus-idillit, (melynek legerősebb példája a magyar filmgyártásban *Mihályfy* operettfilmje, a Cigányszerelem lehetne), és ennek a beszédmódnak re- és dekonstrukcióját többek között *Gatlif* (különösen a *Gadjo Dilo* és a *Transylvania*) filmjeiben (erre a tendenciára egyébként *Forray R.* Katalin hívta fel a figyelmemet).

Be kell látnom, alighanem az elemzőkedvnek engedtem, annak az élvezetnek, hogy a fényképezés szituációjának megírása egyszerre számos lehetőségét kínálja fel az ezzel való játéknak. Valójában egy laikus tapasztalat kanonizálódásáról és annak leleplezéséről akart szólni a szóban forgó fotográfusról szóló elemzés, a romológia írásának amolyan rossz gyakorlatáról. Hiszen a diskurzus azáltal, hogy tematikája specifikus (és periférikus egyszerre, amely olykor leértékelő gesztusokhoz vezet), lehetőséget kínál arra, hogy a kevésbé érvényes, tudományosan érvelt megszólalások is a romológia kánonjában kapjanak hangsúlyos helyet. És mint ilyen nem-erős diskurzus esetén, a megszerzett tekintély (ebben az esetben akár *Szuhay* Péter tekintély-neve) elegendő a megnyilatkozáshoz. Hangsúlyozom, itt nem a megszólalás a problematikus, nem a *Szuhay*-szöveg önmagában, hanem az, hogy egyfelől a bárhogyan is romológusnak elgondolt kutatók (tagadják akár romológus voltukat) a diskurzus által kikényszerítetten nyilatkoznak meg olyan témákban is, melyekhez kevésbé értenek; másfelől a szöveghez rendelt név-tekintély ezeknek a szövegeknek a diskurzuson belül legalábbis biztonságot szavatol: ezzel pedig nem a dialógus lehetősége, hanem annak ellehetetlenítése felé mozdulunk. És mindez korántsem – vagy legalább elsősorban nem – a megszólalón, hanem a diskurzus erején, azaz ebben az esetben erőtlenségén fordul meg. Az a gyomlálás, amiről *Geertz* beszélt a kulturális antropológia kapcsán, és amelyet dolgozatomban is felemlít, nem arra vonatkozik, hogy a *Kovalcsik-Réger* tanulmány által diagnosztizált írásművek kikerüljenek a tudományos kánonból – ahogy ezt *Prónai* Csaba is pontosítja bírálólatában. Inkább arra, hogy felhívjam a figyelmet az alakuló diskurzus olyan sajátosságaira (talán szükséges velejáróira), amelyek gyengíthetik nem csupán közlésképességét (tehát hogy érvényesen tud-e érvényeset mondani a világról), de egyébként sem erős státuszát is az intézményesült tudományok világában.

Kálmán C. György felveti *Holdosi* prózája kapcsán egy komparatív elemzés lehetőségét *Tar* Sándor novelláskötetére utalva. Valóban hiányzik egy ilyesfajta összehasonlító vizsgálat, különösen, hogy e prózai világok poétikája, motivikája igen közel esik egymáshoz. Ezt lehetőség szerint pótolom, és különösen izgalmasnak és kutathatónak tartom ennek az ideának kiszélesítését. Még akkor is, ha a szövegválogatás szempontjai – elsősorban a szerzői származás hangsúlyossága alapján egymás mellé kerülő szövegek – számos más kérdést vetnek fel. Példaként: *Bari* Károly költészete kapcsán is elvégezhető volna a *Nagy* László lírával való egybevetés, és felmerült bennem már korábban a magyar nyelvű életút-regények összehasonlító elemzése, melyben *Lakatos* Menyhért nagyregénye hangsúlyos helyet kapna. Ami a dolgozat 3. fejezetét – ahol tehát a javasolt elemzések szerepelhetnének – illeti: összességében a dolgozatnak ez a fejezete inkább törekedett arra, hogy megmutassa a kánonképzés monografikus hagyomány szerint való eljárásrendjét, és annak kritikáját oly módon, hogy a szövegek valamivel hozzáférhetőbbek legyenek. Ehhez mérten így is erősen mozaikszerű a fejezet, alighanem több konkrét szövegelemzést nem bírt volna el, ahhoz külön fejezetben kellett volna foglalkoznom a nagymonográfiákkal, és egy másikban az elemzésekkel.

Prónai Csabának köszönöm az általa *apró*-nak jelölt megjegyzéseket. Az újraolvasás során magam is bosszankodtam néhány formai hiányosságon, pontatlan hivatkozáson (a Kortárs-hivatkozás korrigálását pedig köszönöm *Kálmán C.* Györgynek). Köszönöm különösen azért, mert ezzel egy tartalmi tisztázatlanságra mutat rá *Prónai*: kevésbé fejtettem ki *Kovalcsik-Réger* <*tudomány, mint naiv művészet*> koncepcióját, így aligha kontextualizálhatók az ebből alakuló következtetésem. Az elemző ismertetés abból a megfontolásból

hiányzik, hogy szinte tudománytörténeti evidenciaként, már-már közhelyként gondoltam el ezt a szöveget, amelyet oly sokszor citálunk, mint az 1961-es párthatározatot. De, persze, újraolvasva a szöveghelyet (2. fejezet, 40-43.) valóban szükséges lett volna ennek bővebb leírása – ezt pótolom, ahogyan erre fentebb utaltam.

A bírálókat jelzik, hogy a 3. és 4. nagyfejezet összefoglalása elmaradt. Ez talán szerkesztési hiba, ám szándékom szerint való. Éppen azért hagytam el az összefoglalást, mert jelezni akartam: fenntartom esetlegességét a szövegválogatásnak, nincsenek generális vagy univerzális tételmondatai, tanulságai a fejezeteknek. Az a folytonos rákérdezés van, amely az olvasás folyamatában bomlik ki. És azért, hogy ezt aztán jelezzem valahogy (tehát mégis vannak szentenciáim), beiktattam a dolgozatba az 5. rövidfejezetet, amely mintegy összefoglalja a dolgozat egészét, különös tekintettel annak második felére.

Végül: Mindkét bíráló, amiként a dolgozat maga is lényegi kérdésként együttesen gondolkodik a romológia egzisztenciája felől. *Hegedűs* sci-fi novellájából való a válasz elején szereplő idézet. Miért is tud többet, mást a kémia, mint a kémia tudástartalmai a biológiában és a fizikában? Főként úgy, hogy ezek a természettudományok egymáshoz különösen közel álló ideológiával, teoretikus háttérrel, tudományos módszertannal és kutatási tárggyal rendelkeznek – már ahogyan egy ebben kevésbé járatos bölcsész számára sztereotipizáló metaforaként szolgál. A kémia legyen a metaforája itt egy pillanatra a romológiának. Ha tehát nincs romológia, attól még tudáselemei megmaradnak. Ezek részét képezik számos társadalomtudományi és bölcsészettudományi diszciplínának (különösen az interdiszciplináris természetűeknek).

Látszólag elhanyagolható a romológia hiányából adódó veszteségünk. Csupán rátartóság, valamiféle hiúság, önzés a romológia féltése? Semmiképpen sem. Egy diskurzus elhagyása – a romológia esetében a diskurzusra való esély elmulasztása – azt is jelenti, hogy nem jelennek meg, vagy bomlanak ki azok az összefüggések, következtetések, jelentések és beszédmodok, melyek így és csak így textualizálódhatnak. A dolgozat kimondásai, akarata és sok esetben sarkossága erre vonatkozik: nem lehet olyan romológiát diskurzusnak tekinteni, ily módon megnevezni, amely nem képes arra, hogy többet, mást, másként mondjon, mint ahogyan ezt a többi diszciplína tenné, ahogyan nem lehet kritikai álláspontként elfogadni a romológia érvénytelenítését sem.

Pécs, 2009. október 9.

Beck Zoltán

PUBLIKÁCIÓK, TUDOMÁNYOS KÖZÉLETI ÉS MŰVÉSZETI TEVÉKENYSÉG

Publikációk

(önálló kötet vagy fejezet, tanulmány, esszé, recenzió)

-1998

(A harmadik dimenzió, Jelentkezünk, 53, 93/2-94/1-2, 208-217)

Egy irodalom teremtődése, Iskolakultúra, 1998/9, 55-67

1999

Rom som – avagy a szerző arca, Bár, 1999/3, 145-151

A cigány irodalomról I., Amaro Drom, 1999/november, 20-23

A cigány irodalomról II., Amaro Drom, 1999/december, 32-35

2000

Szövegbe vetni a szerzőt, Életünk, 2000/3, 279-286

Cigány szerzők a magyar irodalom horizontján, Romológia – Ciganológia, Dialóg Campus, 223-235

A kilógatott konyharuha, Eső 2000/tél, 40-42

Mesterségem címere – Fűzfá Balázs: Klasszicizmus, romantika, realizmus az irodalomban, Mentor – Támpont, 2000 augusztus-szeptember, 11-12

Cigány Tanulmányok, Iskolakultúra, 2000/12

2002

A magyarországi cigány művészetekről, in. Forray R. Katalin-László János szerk., *A roma közösség kultúrája és iskolai pszichológiája*, PTE, Pécs, 42-56

ill. uez változatként, in. *Roma tanulók iskolai pszichológiája*

A cigány irodalom fogalomtörténetéhez, Friss kutatások a romológia tárgykörében, PTE, Pécs 99-106

2003

A lehetséges cigány irodalom, Gypsy Studies, PTE, Pécs, 80 p.

Európai cigány irodalom (Djuric, Rajko: Die Literatur der Roma und Sinti), Iskolakultúra 2003/12, 128-130

2004

(Egy lehetséges) cigány irodalom, Társadalom és Honvédelem, 8/12, 32-55

Tekintély és szöveg (miért van baj a cigány népismerettel?), Educatio, 2004/nyár, 314-318

N. K. Denzin, *Az életrajz-kutatás módszertana* [Biographical Research Methods], fordítás, várható megjelenés: 2009

2005

Nekrológ/Obituary, <http://nti.btk.pte.hu/rom/?php=akt>, fordítás

Beck Zoltán – Bíró Boglárka – Cserti Csapó Tibor – Forray R. Katalin – Kiss Andrea – Labodáné Lakatos Szilvia – Sánta Hajnalka – Varga Aranka: *Tanároknak az érettségiről /2005/ - Cigány népismeret.* (szerk.: Forray R. Katalin) Országos Közoktatási Intézet – Oktatási Minisztérium. Budapest, 2005. 70 p. (CD-melléklettel)

2006

A cigány lexéma a magyar irodalom narratíváiban, in. Szuhay Péter-Fleck Gábor szerk., A Roma kultúra virtuális háza, DVD-ROM, Oktatási Minisztérium, Bp.

Laikus-nyom-olvasás, in. Lóránd-Scheibner-Vaderna-Vári szerk., Laikus olvasók? A nem-professionális olvasás értelmezési lehetőségei, L'Harmattan, Bp.

Cigány/roma irodalom Magyarországon, in. Ismeretek a Romológia Alapképzési Szakhoz, szerk. Forray R. Katalin, Bölcsész Konzorcium, Bp.

Tyutyukaország márpedig nincsen, Fűzfa Balázs szerk., A hajnal frissessége, SUP, Szombathely, 48-59

Mass Media (Roma representation) in Hungary, <http://sal.europarama.lt>

Bibliography of Romology (2000-2006), <http://sal.europarama.lt>

Summaries of Publications (2000-2006), <http://sal.europarama.lt>

2008

Egy tucát, *Életünk*, 2008/06-07, 124-128

2009

„Füstös képek”, Pillanatképek a hazai cigány próza világából, Irodalmi Páholy – (Füst), 2009/1, 37-42

off-babits, in. Fűzfa Balázs szerk., *Esti kérdés*, SUP, Szombathely, 413-414

Tudományos konferencia, ülészak előadója

2002

A cigány irodalom fogalomtörténetéhez

2002. november 15. Pécsi Tudományegyetem, Pécs

2003

Cigánykép az általános iskola tananyagában

ONK, Budapest

2004

Tekintély és szöveg – Miért van baj a cigány népismerettel?

ONK, Budapest

2005

Cigány népismeret – szaktanár nélkül

ONK, Budapest

A lehetséges cigány irodalom (előadás, könyvbemutató)

Dominikánus Ház, Pécs

Cigány népismeret

szekcióvezető (Cigány népismeret), PTE, Pécs

2007

Beszédmódváltás – reprezentáció

Nagybajom

Média 2007

kerekasztal

ELTE, Budapest

2008

Média 2008
kerekasztal
ELTE, Budapest

2009

Krák, krák, vergyé – a műfordítás problematikájáról
könyvbemutató, moderátor
PTE - Irodalom és Művészetek Háza, Pécs

Nemzetközi tudományos tevékenység

2004

Teachers meeting – seminar (angol nyelvű oktatói szeminárium)
Eindhoven Hogeschool, Sociaal Pedagogische Hulpverlening

vendégtanár

Eindhoven Hogeschool, Sociaal Pedagogische Hulpverlening, őszi szemeszter
Finanszírozó: Socrates Program

2006

Basic information on Roma (angol nyelvű plenáris előadás)
Vilnius (Litvánia) Society and Lifestyles (SAL-PROJECT) - Kick-off meeting

2006-2008

kutató

Society and Lifestyles: Towards Enhancing Social Harmonisation through Knowledge of Subcultural Communities vezető: Neringa Dziedraviciute (LU, Litvánia), Kutatási eredmények: <http://sal.europarama.lt>

2007

Prezentáció – kutatási beszámoló (angol-romani-beás-magyar nyelvű installáció)
Society and Lifestyles, Pécs

2008

Teachers meeting

Eindhoven Hogeschool, Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Tudományos közéleti tevékenység

2000-

sorozatszerkesztő

Gypsy Studies Student (2000-)

2000-2009

szerkesztő (kötet)

Romológia-Ciganológia, Dialóg Campus, Pécs, Bp., 2000 (Forray R. Katalin szerk., Szalai Andrea társszerk.)

Társadalom és életstílusok – A magyarországi cigány/roma közösségek, PTE, Pécs, 2008 (Forray R. Katalin szerk., Böhm Gábor alkotószerk.)

Society and Lifestyles – Hungarian Roma/Gypsy Communities, PTE, Pécs, 2009 (Forray R. Katalin ed., Sári B. László lecturer) – angol nyelvű

2002

szerkesztő (folyóirat)

WHS (2002-2007)

2004-

vitafórum

Rádió C (2004, 2005)

2005-2008

mentortanár

Romaversitas (2005-2006; 2007-2008)

2006

vendégelőadó

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

2006-

oktatói bizottsági tag

PTE BTK DJKB

Tudományos tanácsadó és szolgáltató tevékenység

2002-2008

előadó

Akkreditált Pedagógus Továbbképzések

Békéscsaba, Miskolc, Pécs, Dombóvár, Budapest, Galambok, Baks, Nagykőrű,
etc.

2004

Cigány népismeret

Általános Iskolások Országos Tanulmányi Versenye (OÁTV) – Országos
Közoktatási Intézet, Bp., írásbeli forduló

2005

Cigány népismeret

Általános Iskolások Országos Tanulmányi Versenye (OÁTV) – Országos
Közoktatási Intézet, Bp., írásbeli forduló, országos döntő

Cigány népismeret

Emelt szintű érettségi, tételkidolgozás

2006

*Szakértői Bizottság – irodalom (tagok: Bókay Antal, Schein Gábor), meghívott
szakértő, előadó*

Szövegértés, Szövegalkotás (Anyanyelv és irodalom 5-12. évfolyam), szerk.

Arató László, Kálmán László, Sulinova Kht. (Educatio)

Cigány népismeret

Általános Iskolások Országos Tanulmányi Versenye (OÁTV) – Országos
Közoktatási Intézet, Bp., írásbeli forduló, országos döntő

Cigány népismeret

Emelt szintű érettségi, tételkidolgozás

2007

Cigány népismeret

Általános Iskolások Országos Tanulmányi Versenye (OÁTV) – Országos
Közoktatási Intézet, Gandhi Gimnázium, Pécs, írásbeli forduló, országos döntő

Cigány népismeret

Emelt szintű érettségi, tételkidolgozás

2008

Cigány népismeret

Általános Iskolások Országos Tanulmányi Versenye (OÁTV) – Országos
Közoktatási Intézet, írásbeli forduló

Cigány népismeret

Emelt szintű érettségi, tételkidolgozás

2009

Cigány népismeret

Általános Iskolások Országos Tanulmányi Versenye (OÁTV) – Országos
Közoktatási Intézet, írásbeli forduló

A magaskultúra és a tömegkultúra viszonyrendszeréről

Rendhagyó irodalomóra – sorozat
Bánki Donát Szakközépiskola, Ajka

A populáris zene alakulástörténetéről középiskolásoknak
Életünk, Szombathely-Kőszeg

Cigány népismeret
Emelt szintű érettségi, tételkidolgozás

Színdarabok

2003

Kékpingvin, monodráma, ősbemutató: Művészetek Völgye, Taliándörögd, Klastrom

Hamupipőke, bábjáték, Ördögsekér Kompánia (Rozs Tamás-Varga Orsolya), bemutató: Békéscsaba

Diszkográfia

2004

Egy perccel tovább, szerzői, 30Y12004

Elrobog/Haldal/Gyerünk, Dalok a városból, válogatás, Intermagyar, IM2004-2

2006

Csészényi tér, CLS, SA0662

Egy perccel tovább, Tízparancsolat – WAN2 2006, válogatás, WAN2-CLS, PRO282

Egy perccel tovább, CLS Karácsony, válogatás, CLS, PRO312

2007

Semmi Szédítő Magasság, CLS, SA102-2

Rajzszöggel középre, Hungry for Hungary, válogatás, Hungarofest
Sötét van, Duracell Music Maraton, válogatás, CLS, PR040-2
Semmi szédítő magasság, 15. Volt Fesztivál, válogatás, Volt- CLS, PR041-2

2008

No.4, CLS, SA156-2

Goulash Exotica, CLS, SA157-2, 2., 3., 8. track (szöveg)
Bogozd ki, Egy kis hazai, MR091, Magyar Rádió Zrt
Felhő, Egy kis hazai 2., MR092, Magyar Rádió Zrt

www.30y.hu **www.szemententale.hu**

Név	Beck Zoltán
Születési év, hely	1971. 09. 01. Devecser
Végzettség, szakképzettség	Egyetemi (PTE BTK magyar nyelv és irodalom, 1998) Főiskolai (BDF magyar nyelv és irodalom, 1994; tanító, 1995)
Nyelvismeret	angol olasz
Jelenlegi munkahely	PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs
A kinevezésben feltüntetett munkakör	Egyetemi tanársegéd
Tudományos fokozat	Ph.D-aspiráns (doktori szigorlat, 2007/05/30), Irodalomtudományi Doktori Iskola, Pécs Doktori értekezés leadása: 2009/03/17 Doktori értekezés címe: A romológia írása – egy elbeszélhető romológia felé
Ösztöndíjak	Socrates Oktatói Ösztöndíj (2004 őszi szemeszter, Eindhoven, NL) Artisjus Alkotói Ösztöndíj (2008) Artisjus Alkotói Ösztöndíj (2009)
Eddigi munkahelyei	1995-1999 középiskolai tanár, Bánki Donát Szakközépiskola, Ajka 1998-2000 vendégtanár, PTE BTK 1999-2001 tanár, 3. sz. Általános Iskola, Szentlőrinc 2000 tudományos segédmunkatárs, PTE BTK 2000-2002 vendégtanár, PTE BTK 2001-2002 tanár, Vasas-Somogy-Hird Iskolaközpont, Pécs 2002- egyetemi tanársegéd, PTE, BTK